

І. Й. Яремко, Л. М. Пилипенко,
Національний університет “Львівська політехніка”

ІСТОТНІСТЬ АФІРМАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ДЛЯ ЇЇ ВИЗНАННЯ ІНСТРУМЕНТАРИЄМ У НОВІЙ АРХІТЕКТОНІЦІ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ І ФОНДОВИХ РИНКІВ

© Яремко І. Й., Пилипенко Л. М., 2015

Досліджено вплив недостатньої релевантності і формалізації інформаційної бази на кризовий і біфуркаційний характер фінансової системи і фондових ринків. Окреслено передумови формування нової архітекtonіки цих інститутів. Наведено результати порівняльного аналізу якості формалізованих у публічній звітності компаній і неформалізованих показників, що використовуються на ринках капіталу та інвестицій. Обґрунтована доцільність використання адаптованого формату публічної фінансової звітності одним з ключових інструментів у процесах формування нової архітекtonіки фінансових і фондових ринків.

Ключові слова: фінансова звітність, фінансова система, фондові біржі, показники, індикатори, стандартизація, формалізація, експертні оцінки.

I. Y. Yaremko, L. M. Pylypenko,
National University “Lviv Polytechnic”

MATERIALITY AFFIRMATIONS FINANCIAL STATEMENTS FOR ITS RECOGNITION IN NEW TOOLS ARCHITECTONICS FINANCIAL SYSTEM AND STOCK MARKET

© Yaremko I. Y., Pylypenko L. M., 2015

Influence of insufficient relevant and formalizations of informative base are investigated on crisis and bifurcational character of the financial system and fund markets. Pre-conditions of forming of new architectonics of these institutes are outlined. Results over of comparative analysis of quality of the companies and unformalized indexes used on capital and investments markets formalized in the public accounting are brought. Expediency of the use of the adapted format of the public financial reporting is reasonable one of key instruments in the processes of forming of new architectonics of financial and fund markets.

It is well-proven that one of principal reasons and consequence of the crisis phenomena in a world economy, vagueness on the markets of capitals and investments, a range of problems of objective evaluation of separate economic subjects is transparent and relevant null formalized, information. Argued, that one of important aspects in these processes there is a question of decision of range of problems in relation to a parity (asymmetricness) the use is in newly formed architectonics of financial and fund markets of basis of research and information base of the formalized (driven to the financial reporting) and unformalized (got an expert way) indexes. Supposition, is done that record-keeping as a socio-economic institute, that, informatively providing a management on all levels, is able in sort to signal about economic crises, is important.

The generalized applied facts allow to draw conclusion, that the excessive use of the unformalized informative base, the “creative” methods of her working cause the galloping processes of virtualization of capital, display what finds expression in hybridization of financial instruments. In turn hybrid instruments become all more dangerous through the instability, virtualness, by an orientation to increase and forming of extraordinarily difficult infrastructure, inclusive within the framework of that they confess a value. A break becomes all anymore between the market and balance value of modern companies. That at forming of limits of new financial architectonics substantial an institutional design must become becomes obvious, in particular taking of more meaningful role (base, auxiliary) to the formalized indexes of public financial.

After materials of the article in relation to the orientation of further researches drawn conclusion, that major institutes that form institutional space pull out the row of requirements to the change of conceptually-methodological principles of the registration-current system, basic from that are approaching of book value of subject of market economy to his market estimation, providing of possibilities of evaluation of efficiency of his functioning on the measure of the created value. Formulations of new format of institutional environment, grant of the corrected maintenance of formal and informal institutes require substantial adaptation to these changes of the system of account and financial reporting as important constituent of research and information tool of management and adjusting of financially-economic processes.

Key words: financial reporting, financial system, stock exchanges, indices, indicators, standardization, formalization, expert evaluation.

Вступ. Фінансова криза та її наслідкові прояви змінили погляд на сформовану архітектуру світової фінансової системи та фондових ринків, викликали численні дискусії щодо адекватності використовуваного інструментарію та ринкових механізмів, об’єктивність їх результатів в оцінюванні ефективності функціонування та потенціалу розвитку сучасних суб’єктів ринкової економіки. Багато факторів прикладного характеру на рівні макро- і мікроекономічних систем створили простір для аналізу явно виражених проблем сучасної архітектури функціонування фінансових та фондових ринків, ринків капіталу та інвестицій, окресливши необхідність формування їх нової архітектоники (“архітектоніка (мистецтво побудови системи) є вченням про наукове у нашому пізнанні загалом, і, отже, вона належить до методології” [1, с. 470]).

Кризові та флуктуаційні явища у сучасній глобальній економіці розкривають низку проблемних питань у побудові ринкового інструментарію. Відсутність формалізованої, прозорої та об’єктивної інформації, її підміна різнохарактерними експертними судженнями є однією з причин і наслідків кризових явищ у світовій економіці, недостатньої об’єктивності використовуваного ринкового інструментарію. Існуюча проблематика актуалізує наукові розвідки щодо паритетності інституціональних норм під час формування нової архітектоники цих інституцій: “...на часі глобальна реструктуризація принципів, механізмів і методології функціонування міжнародних фінансових інституцій” [2].

Одним із важливих аспектів у цих процесах є питання вирішення проблематики стосовно паритетності (асиметричності) використання у новосформованій архітектоніці фінансових і фондових ринків основи інформаційно-аналітичної бази формалізованих (наведених у фінансовій звітності) і неформалізованих (отриманих експертним шляхом) показників. Здебільшого вважається, що бухгалтерський облік є важливим соціально-економічним інститутом, який, інформаційно забезпечуючи управління на усіх рівнях, здатний сигналізувати про економічні кризи та знаходити шляхи виходу з них [3].

Постановка проблеми. Зміни, які викликані глобальною фінансово-економічною кризою (2008–2009 рр.) та її перманентними проявами у посткризовий період, зумовлюють потребу не тільки аналізу чинників впливу на неї, а й висувають вимоги щодо зміни методів та інструментів управління фінансовою системою, ринками капіталів та інвестицій: “...формується новий каркас

(архітектура / архітектоніка) системи економіки ... на часі зміна принципів, механізмів і методології функціонування фінансових інституцій” [4, с. 7]. Фінансові інституції суто практичного спрямування, консалтингові фірми, рейтингові агенства, надмірно зорієнтовані на пропаганду досконалості ринку, сформували уявлення про крайній варіант ринкового фундаменталізму.

Методична спрямованість теоретико-прикладних засад економічного інструментарію будь-якого типу і функціональної зорієнтованості підпорядковується натиску правил, сформульованих транснаціональними компаніями. Акцент у цих правилах потрібно поставити на фактажі процесу сек'ютеризації боргів і вартості мімікрії (образу, уподібнення) капіталу, який передбачає перенесення суспільнозначущими компаніями і банками своїх ризиків на ринок цінних паперів і похідних інструментів. Усуспільнення цих ризиків створило непомічений обсяг некомпенсованих синтетичних деривативних продуктів. Багато управлінців вищого рівня, провідних фінансових аналітиків погоджуються, що у сучасній економіці рішення приймаються на основі курйозної суміші фінансово-економічних ідеологій, численних догм, за якими у багатьох випадках ховаються ті чи інші мотиваційні аспекти, а тому “їх не можна пояснити з точки зору відпрацьованих моделей” [5, с. 26].

Надмірне використання неформалізованої інформаційної бази, “креативні” методи її опрацювання спричиняють галопуючі процеси віртуалізації капіталу, прояв чого виражається у гібридизації фінансових інструментів. Своєю чергою, гібридні інструменти стають дедалі небезпечнішими через свою нестійкість, віртуальність, спрямованість до самозростання та формування надзвичайно складної інфраструктури, включно у межах якої вони визнаються цінністю. Дедалі більшим стає розрив між ринковою і балансовою вартістю сучасних компаній. Очевидним стає те, що під час формування меж нової фінансової архітектоніки істотним повинен стати інституційний дизайн, зокрема відведення значущішої ролі (базової, допоміжної) формалізованим показникам публічної фінансової звітності. Ця проблематика актуалізує дослідження щодо обґрунтувань ролі і місця показників фінансової звітності компаній у параметрі нової архітектоніки фінансових і фондових ринків.

Невирішена частина загальної проблеми стосується недостатнього використання інформації публічної фінансової звітності на ринках капіталів та інвестицій, з одного боку, а з іншого, – неспроможності існуючого формату фінансової звітності до відображення ключових економічних ресурсів і капіталу підприємства постіндустріального типу.

Мета дослідження – обґрунтувати об'єктивну необхідність використання формалізованих показників публічної фінансової звітності як ключового інструментарію для формування нової архітектоніки фінансових і фондових ринків, окреслення основних напрямків адаптації змісту і формату фінансової звітності для формування релевантної інформації про продуктивну силу компанії постіндустріального типу, ефективність системи управління ресурсами і капіталом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Матеріали статті спираються на останні дослідження і розроблення вітчизняних і зарубіжних науковців, принципи та базову інформаційно-аналітичну основу функціонування фінансових і фондових ринків, ринкові механізми встановлення потенціалу розвитку та ефективності функціонування економічних суб'єктів, базові засади сучасної стандартизації фінансової звітності. Загалом можна відзначити, що основні акценти останніх досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, спрямовані на проведення критичного аналізу сучасних механізмів ринкового оцінювання, якості і відповідності умовам функціонування підприємств постіндустріального типу вироблених стандартів підготовки і оприлюднення фінансової (корпоративної) звітності, з'ясування якості обґрунтувань щодо паритетності узвичаєного у сучасній практиці використання формалізованих і неформалізованих індикаторів міжнародними фінансовими інституціями.

Так, наприклад, Ж. Сапір (дослідницький центр CEMI-EHESC), досліджуючи кризу, робить припущення про очікуваний “демонтаж інституцій, що призвели до фінансової кризи”, наводить

цитування зі звіту МВФ “Глобальна фінансова стабільність” (Global Financial Stability Report), де відзначено, що надмірне використання неформалізованої інформації “дало інвесторам хибне відчуття безпеки”. Дедалі більше зміст “нормальних ринкових умов” співвідноситься з розробкою якісніших стандартів обліку, а в документі “Стандарти фінансової звітності” (“Financial Accounting Standards”) наводиться поняття “справедливої вартості” як ціни, що визначає ринок за “нормальних умов” [6, с. 73, 75]. Т. Кучеренко відзначає: “...сучасні періодичні кризові явища, які спостерігаються у процесі розвитку світової економіки і окремих суб’єктів господарювання, є причиною і наслідком інформаційної системи, яка з різних причин не забезпечує корисною і прозорою інформацією стейкхолдерів. При цьому вказується, що генезис функції та концепцій публічної фінансової звітності для управління капіталом в умовах сталого розвитку вимагає подальшого дослідження” [7, с. 94].

У багатьох публікаціях аргументується можливість “коригування” надмірно умоглядних експертних оцінок формалізованими показниками фінансової звітності. Зокрема П. І. Гайдуцький та В. М. Жук, розглядаючи роль бухгалтерського обліку у попередженні економічних криз, аргументують, що “...вагомим підґрунтям загрозливих для світової економіки “віртуальних бульбашок” є маржинальні прогнози очікування, які мали б бути збалансовані фінансовою звітністю” [3]. До того ж, як і багато інших науковців, П. Я. Хомин і Г. П. Журавель вважають можливим домінування на фондових і фінансових ринках показників фінансової звітності лише за умови удосконалення самої звітності, оскільки “сучасну структуру балансу не можна вважати досконалою навіть з погляду її архітектоники” [8, с. 362]. Більше того, М. С. Пушкар і М. Г. Чумаченко, оцінюючи репрезентовану у фінансовій звітності характеристику підприємств постіндустріального типу, вважають, що “у традиційному “бухгалтерському обліку” подають образ підприємства за уявленням щонайменше 150-річної давності, і якщо не перетворити старий “бухгалтерський облік” на модернізовану систему, він не може вважатися надійною інформаційною системою сучасної економіки” [9, с. 9].

Така сама позиція щодо неспроможності відобразити у фінансовій звітності синергетичну продуктивну силу капіталу через відсутність у нормах існуючої стандартизації чітких регламентацій стосовно інформаційно-інтелектуальних активів і капіталу дотримується і в [10]. Подолання окремих проблемних аспектів безпосередньо у системі обліку і звітності, формування гнучкішої системи формалізованої бази даних для фінансових і фондових ринків С. Ф. Голов розглядає через “узгодження усіх професійних стандартів, які становлять інфраструктуру бухгалтерського обліку” [11, с. 371].

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи побудову ринкової інфраструктури загалом, увага зосереджується на її інституціях, основу формування яких на початкових етапах визначають трансакції між різними суб’єктами ринку. Тобто загальний зміст фінансової системи потрібно розглядати через взаємопов’язану і взаємозалежну мережу ринків (передусім ринок цінних паперів – market based financial system). У координатах сучасної хаотичності, невірноваженості глобальної економічної системи не останню роль відіграє відсутність афірмації (засвідчення фінансових документів) та обмежене оперування формалізованими даними на ринках капіталів та інвестицій. Такі дані, що їх може надати лише стандартизована і підтверджена аудитом звітність, підміняються експертними оцінками, професійними судженнями, скритими методиками (комерційна таємниця) рейтингових агентств тощо. Зрештою фінансову звітність також намагаються перевести у подібне русло, відкривши шлюзи різного роду “професійним судженням”, виробленими засадами “креативного обліку”, що використовуються під час формування статей балансу та показників звітності, включаючи процедури введення “прогнозних показників”.

Непевненість фінансових інституцій щодо об’єктивності результатів використовуваних сьогодні ринкових механізмів встановлення потенціалу сучасних суб’єктів ринкової економіки, сумнівність в адекватності базових засад і методологічно-процедурних підходів, застосовуваних аудиторськими фірмами під час підтвердження на основі сучасного формату фінансової звітності фінансово-майнової позиції і рівня ефективного функціонування публічних компаній,

неспроможність інституційних інвесторів на основі публічно оприлюдненої інформації компаніями об'єктивно оцінити їх потенціал для створення додаткової вартості капіталу – це реальний стан фінансово-економічних інститутів у сучасній глобальній економіці.

Базові засади сучасної постмодерністської методології, озброєні “умоглядними” поглядами на процеси і явища, разом із “принципами ліберальної економіки” сформулювали “прикладну фінансову архітектуру” сучасного глобального економічного середовища. В умовах постіндустріального суспільно-економічного середовища істотно змінилися не тільки характер і зміст функціонування економічних систем, а й змістилась вагомість економічних ресурсів; нематеріальні активи та інтелектуальний капітал стають основними чинниками стабільного функціонування та розвитку суб'єктів інформаційно-інтелектуальної економіки. Невизначеність і обвал ринків капіталів, стагнація економіки, дедалі очевидніший прояв наявності фіктивного капіталу спричинили потреби перегляду постмодерністської методології, втіленої у новітніх моделях та інструментарії “ліберальної економіки”. На практичних і наукових рівнях ведеться обговорення потреби і змісту “посткризової моделі бізнесу”, забезпеченої інструментарієм з адекватним форматом концептуально-методологічних засад, що ґрунтуються на достовірній базі даних.

Ідентифікацію і об'єктивовану вартісну оцінку, а також практичну верифікацію об'єктів інформаційно-інтелектуального типу здійснити важко як за допомогою ринкового інструментарію, так і в межах обліково-звітних систем. Вважається, що саме ці чинники зумовили критичні розбіжності теорії та емпірики: “Такий, наприклад, феномен, як “провал ринку”, розуміється не тільки як “дефект ринку сам по собі, але також і як “дефект теорії” [12, с. 132]. Те саме стосується і сучасної стандартизації фінансової звітності: “... нездатність МСФЗ попереджувати й тим більше запобігати світовим економічним кризам, сприяння у “трі в доходах”, проблеми оцінки тощо породжують світову і національні проблеми інформації” [13]. Для надання “статусу” базового інструментарію системам обліку і звітності на фінансових і фондових ринках необхідний ефект їх компарабельності з інструментами ринкового механізму: “...висунута і обґрунтована наукова гіпотеза трактування бухгалтерського обліку як соціально-економічного інституту формує передумови для розгляду облікової оцінки крізь призму базових положень інституціональної теорії, зокрема таких його об'єктів, як фінансові інструменти (активи віртуальної економіки), специфічна природа яких вимагає застосування іншої оцінки, ніж традиційна витратна модель” [3, 14].

Сучасна стандартизація публічної фінансової звітності стає надмірно залежною від приватно-корпоративно-мотиваційних складових, а не виходить з реальної економічної дійсності. Домінування транснаціональних корпорацій і різних політичних сил в окремих державах впливають на рішення у сфері публічної фінансової звітності суспільно значущих компаній: “В основу МСФЗ покладено ідею про їх глобальні переваги, з яких вирішальне значення має потреба спростити укладання договорів купівлі-продажу цінних паперів. Природно, що міжнародні корпорації виникли за гроші міжнародних акціонерів, і мета у них одна – створити умови для можливої максимізації прибутків ... методологія обліку переходить до рук тих, хто здійснює купівлю, вкладення капіталу” [15, с. 30].

З цього погляду у сучасній практиці домінують вартісні критерії оцінювання бізнесу. На фондових ринках аксіомою вважається те, що очікувану вартість капіталу компанії у довгостроковій перспективі найвірогідніше можна оцінити методами дисконтування грошових потоків. Наводяться аргументи про те, що ці методи подають повнішу картину вартості, ніж бухгалтерський метод. Незважаючи на визнання вищої якості результатів вартості капіталу, оціненої на основі системи фінансових і нефінансових показників, бухгалтерська модель все ж широко застосовується у діловому світі. Безперечно, з точки зору отримання інформації про очікувану вартість капіталу компанії вдаються до елементів прогностичного обліку. При цьому все ж потрібно відзначити, що “...прогнозування статей фінансової звітності може здійснюватися за допомогою багатьох методів, які полягають у використанні формалізованих або інтуїтивних підходів і відрізняються один від одного точністю і формою подання результатів” [16, с. 28].

Центр фінансових досліджень та аналізу у США (Center for Financial Research Analysis – CFRA) відзначає низку перекручень у фінансових звітах, спричинених застосуванням методів креативного обліку. Це пов'язано з тим, що “...прогнозу фінансову звітність розглядають як закінчений “готовий продукт” дослідження, не акцентуючи на “якості” результатів аналізу й оцінки через незіставність показників у просторі і часі” [17, с. 94]. Нерелевантні формалізовані показники фінансової звітності, не має високого рівня об’єктивності оціненого на основі сучасного ринкового інструментарію реального потенціалу функціонування компаній призводить до того, що окремі “аналітики прогнозують глибокі зміни в архітектоніці світової економіки, що відбудуться” [18, с. 7].

Безперечно, система визначення фінансових показників, які ґрунтуються на стандартах фінансової звітності, не тільки об’єктивніша, але й більш аналітична, оскільки такі дані можна порівнювати стосовно різних компаній. Саме тому аргументованою є позиція, що “... при складанні бухгалтерської звітності професійні судження неприйнятні” [19, с. 176]. Враховуючи сучасні тенденції розвитку обліково-звітної системи (імплементація у принципи їх стандартизації елементів прогностичного і креативного обліку), які “послаблюють” формалізацію показників цих систем. З цієї причини “серед бухгалтерського істеблішменту пошваляється дискусія з приводу вивчення взаємопроникнення, взаємовпливу різних галузей знань, їх кібернетичний зв’язок з обліковою системою, пошуку оптимальної інформаційно-логічної структури цієї системи, дослідження впливу інституційної теорії на архітектонику обліку в Україні” [20, с. 323, 324].

Стосовно публічної фінансової звітності, то тут додатковим і важливим чинником пріоритетності її використання виступають норми юридичної відповідальності за наведену інформацію. Юридичне підтвердження показників публічної фінансової звітності у сучасних умовах стає значущим чинником забезпечення прозорості інформації підприємствами корпоративного типу як у вітчизняній, так і в міжнародній практиці. Наведені переваги можуть вважатися важливим чинником подальшого удосконалення та розвитку концептуальних основ “модерністських” систем оцінювання потенціалу й ефективності функціонування господарських суб’єктів, зокрема інструментів, зорієнтованих на вимір ефективності за вартісними критеріями.

Для порівняльної характеристики формалізованих і неформалізованих показників можна навести деякі інформаційні дані, що паритетно характеризують їх якісний зміст. У літературних джерелах наводиться висновок із неопублікованого рукопису Вашингтонського університету “Evidence on the relative and incremental information content of EVA residual income, earnings and operating cash flow”, у якому американські аналітики Г. Біддл, Р. Бауен і Дж. Уеллс, використавши дані “Performance 1000” Штерна і Стюарта, встановили, наприклад, що прибуток є надійнішим засобом прогнозування, аніж EVA – “все свідчить на користь того, що показник прибутку містить принаймні стільки ж (чи навіть більше) інформації, як показник EVA” [21].

На підставі використання таких самих даних (“Performance 1000”) наводиться й порівняння EVA з ROA, за яким відзначено, що “хоча EVA може до певної міри передбачити вартість акцій, застосування показника ROA (рентабельність активів) є набагато кращим засобом прогнозування” [21, с. 66]. Наведені факти певною мірою обґрунтовують висновок про потребу формалізації нефінансових індикаторів з метою надання їм більшої прозорості в характеристиці вартостів та ефективності компанії на ринку капіталів. Тут ми підкреслюємо, що показник “економічної доданої вартості” займає ніби “проміжний” стан між формалізованими і неформалізованими групами показників: відправна (вхідна) основа показника ґрунтується на формалізованому фінансовому прибутку, коригувальні процедури не мають твердої алгоритмізації, а тому його результатна величина має “об’єктивно-суб’єктивне” змістове наповнення.

Для повноцінного застосування у практичній площині системи показників фінансової результативності вартісних критеріїв в оцінюванні ефективності вітчизняних підприємств необхідні фінансові результати завершеної діяльності і нефінансові чинники, які визначають капіталізацію та її майбутній вплив на інвестиційну вартість цих підприємств. Проте ці нефінансові показники для конкретного підприємства все ж потрібно виявляти, а не вважати заданими апріорі, які

розглядаються такими, що однозначно характеризують ефективність будь-якого з них за критеріями створеної (доданої) вартості капіталу.

Для використання формалізованих показників фінансової звітності базовою основою інформації ринковим інститутам передусім необхідна їх об'єктивність, тобто така обґрунтована система релевантних за змістом і якісним наповненням показників, яка б задовольняла запити користувачів. Таке позиціонування фінансової звітності може бути забезпечене кардинальною зміною (капітальна реконструкція) методологічної основи обліку, формулюванням і розробкою адаптивних до економічних умов наукових концепцій, що належать до цієї системи, їх урахування в процесах міжнародної стандартизації. Узагальнено треба вказати, що така інформаційна система повинна мати достатній рівень формалізації і системності, бути узгодженою з дієвим у сучасній практиці ринковим інструментарієм.

Дослідження змісту і якості інформаційної бази на ринках капіталу та інвестицій ми розкрили з акцентом на необхідності використання максимально можливої групи формалізованих критеріїв. Факти фінансово-економічної рецесії, стагнації глобального економічного середовища, флуктуації ринків капіталів та інвестицій до певної міри пов'язуються з надмірним використанням умоглядних припущень про потенціал і передумови успішної діяльності компанії у довгостроковій перспективі. Сьогодні здебільшого вказується на потреби вжиття жорстких заходів щодо протидії негативним тенденціям у сфері корпоративної звітності, оперування неформалізованими показниками та індикаторами.

Висновки і пропозиції подальших досліджень. Формулювання нового формату інституційного середовища, надання скоригованого змісту формальних та неформальних інститутів вимагають істотної адаптації до цих змін системи обліку і фінансової звітності, як важливої складової інформаційно-аналітичного інструментарію управління і регулювання фінансово-економічних процесів. Найважливіші інститути, які формують інституційний простір, висувують низку вимог до зміни концептуально-методологічних засад обліково-звітної системи, основними з яких є наближення балансової вартості суб'єкта ринкової економіки до його ринкової оцінки, забезпечення можливостей оцінювання ефективності його функціонування за критерієм створеної вартості.

1. Кант І. *Критика чистого розуму* / І. Кант; пер. з нім. та приміт. І. Бураковського. – К.: Юніверс, 2000. – 504 с. 2. Луцишин З. *Сучасна фінансова архітектура: тенденції та суперечності в умовах глобалізації* / З. Луцишин // *Економічний часопис*. – 2005. – XXI, № 5. 3. Гайдучський П. І. *Роль бухгалтерського обліку в попередженні економічних криз* / П. І. Гайдучський, В. М. Жук // *Економіка України*. – 2012. – № 12. – С. 72–82. 4. Тридід О. М. *Фінансова архітектура як узагальнювальна характеристика організації взаємодії фінансових потоків* / О. М. Тридід, Г. М. Азаренкова // *Вісник університету банківської справи Національного банку України*. – 2009. – № 1(4). – С. 7–12. 5. Яременко О. Л. *Історичний зміст кризи економічної науки* / О. Л. Яременко // *Економічна теорія*. – 2004. – № 2. – С. 25–31. 6. Сапір Ж. *Наскільки тяжко, наскільки довго?* / Ж. Сапір // *Економіка України*. – 2008. – № 10. – С. 73–93. 7. Кучеренко Т. *Генезис функції і концепції фінансової звітності в системі управління* / Т. Кучеренко // *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. – 2009. – № 3. – С. 94–104. 8. *Теорії бухгалтерського обліку: студії [Балансове узагальнення та його транспозиція у звітність за вітчизняною теорією бухгалтерського обліку; Звітність підприємств: суперечність методології і практики організації за сучасною парадигмою]: моногр.* / Г. П. Журавель, П. Я. Хомин. – Тернопіль: *Економічна думка*, 2008. – 400 с. 9. *Ідеальна система обліку: концепція, архітектура, інформація: моногр.* / М. С. Пушкар, М. Г. Чумаченко. – Тернопіль: *Карт-бланш*, 2011. – 336 с. 10. Яремко І. Й. *Балансознавство у контексті і форматі методології економічної науки* / І. Й. Яремко, Т. В. Федак // *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. Вісник Національного університету “Львівська політехніка”*. – 2009. – № 647. – С. 547–552. 11. Голов С. Ф. *Сучасний стан та перспективи розвитку бухгалтерського обліку в Україні: дис. ... д-ра екон. наук:*

спец. 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит / С. Ф. Голов. – К.: Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, 2009. – 374 с. 12. Московский А. Смысл дискуссий о современных измерениях в экономической науке / А. Московский // Вопросы экономики. – 2008. – №1. – С. 131–140. 13. Дитиаза С. Будущее корпоративной отчетности. Как вернуть доверие общества / С. А. Дитиаза, Р. Дж. Эклз; пер. с англ. В. Ионова, Ю. Езерского. – М.: Альпина Паблишер, 2003. – 212 с. 14. Жук В. М. Наукова гіпотеза трактування бухгалтерського обліку як соціально-економічного інституту / В. М. Жук // Облік і фінанси АПК. – 2012. – № 2. – С. 14–22. 15. Соколов Я. Досвід змін у бухгалтерському обліку Росії / Я. Соколов // Бухгалтерський облік і аудит. – 2004. – № 5. – С. 28–34. 16. Гаркуша Н. М. Аспекти методики складання прогнозованої фінансової звітності підприємства / Н. М. Гаркуша, О. О. Горошанська // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг: зб. наук. пр. ХДУХТ. – 2010. – Вип. 2(12). – С. 26–30. 17. Тринька Л. Я. Методика прогнозування фінансової звітності: принципи зіставності показників / Л. Я. Тринька // Вчені записки: зб. наук. пр. університету “КРОК”. – 2011. – Вип. 27. – Т. 2. – С. 93–97. 18. Шкурупій О. В. Архітектоніка сучасних транснаціональних корпорацій: мережевий підхід / О. В. Шкурупій, І. О. Пінчук, Т. А. Дейнека // Вісник Хмельницького національного університету: наук. журнал. – 2010. – № 4, Т. 4. – С. 7–11. 19. Кіндрацька Л. М. Звітність у загальній обліковій системі суб’єктів господарювання: розвиток та вдосконалення / Л. М. Кіндрацька // Вісник Львівської комерційної академії: зб. наук. пр. Серія економічна. – 2011. – Вип. 35. – С. 175–178. 20. Семенишина Н. В. Бухгалтерський облік і інституційна економічна теорія: до питання міждисциплінарних зв’язків / Н. В. Семенишина // Вісник Львівської комерційної академії: зб. наук. пр. Серія економічна. – 2011. – Вип.35. – С. 323–325. 21. Маршал В. Оценка эффективности бизнеса; пер. с англ. А. О. Корсунский / Маршал В. – М.: ООО “Вершина”, 2004. – 272 с.